

**İSLAM İKTİSADI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK:
İLKELER, FİNANSAL ARAÇLAR VE KÜRESEL
DÖNÜŞÜM**

***ISLAMIC ECONOMICS AND SUSTAINABILITY:
PRINCIPLES, FINANCIAL INSTRUMENTS, AND
GLOBAL TRANSFORMATION***

*Mehmet BULUT
Cem KORKUT*

İSLAM İKTİSADI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: İLKELER, FİNANSAL ARAÇLAR VE KÜRESEL DÖNÜŞÜM

Mehmet BULUT

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Cem KORKUT

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Öz

Bu bölüm, İslam iktisat zihniyetinin sürdürülebilir kalkınma kavramına yaklaşımını teorik temelleriyle birlikte ele almakta ve İslamî finans sisteminin sürdürülebilirliğe katkı potansiyelini kurumsal ve uygulamalı düzeyde analiz etmektedir. Makāsıdü's-şer'îa çerçevesinde şekillenen adalet, emanet, israf yasağı ve toplumsal sorumluluk gibi ilkeler, İslamî iktisadın sürdürülebilirliği sadece çevresel değil aynı zamanda ahlaki, sosyal ve ekonomik bütünlük içinde değerlendirdiğini göstermektedir.

Bu çerçevede zekât, vakıf, sukuk, karz-ı hasen gibi İslamî finansal araçların kalkınmanın finansmanı, kaynak dağılımı ve sosyal refahın inşasında ne şekilde kullanılabileceği ortaya konmaktadır. Ancak bu katkının hayata geçebilmesi için mevcut uygulamaların “şekilsel şer’î uyumluluk” sınırlarını aşarak, amaç temelli ve etki odaklı bir anlayışla yeniden tasarlanması gerektiği savunulmaktadır.

Bölümde ayrıca, İslamî finans sisteminin küresel sürdürülebilirlik gündemine nasıl entegre edilebileceği; özellikle standart eksikliği, yönetim sorunları, sosyal finans bileşenlerinin ticari finansla bütünleştirilememesi gibi zorluklar karşısında ortaya çıkan fırsatlar ve stratejik yönelimler tartışılmaktadır. Son olarak, maksat odaklı performans ölçümleme, kamusal faydaya dayalı yönetim reformları ve sosyal finans modelleri çerçevesinde bir dizi politika önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

İslam iktisadı, sürdürülebilirlik, makāsıdü's-şer'îa, İslamî finansal araçlar, kalkınma politikası

ISLAMIC ECONOMICS AND SUSTAINABILITY: PRINCIPLES, FINANCIAL INSTRUMENTS, AND GLOBAL TRANSFORMATION

Mehmet BULUT

İstanbul Sabahattin Zaim University

Cem KORKUT

Ankara Yıldırım Beyazıt University

Abstract

This chapter explores the approach of Islamic economic thought toward the concept of sustainable development by grounding it in its theoretical foundations and analyzes the potential contributions of the Islamic financial system to sustainability at both institutional and practical levels. Framed within the *Maqāṣid al-Sharī'ah*, principles such as justice, trust (*amānah*), the prohibition of wastefulness (*isrāf*), and social responsibility demonstrate that Islamic economics conceptualizes sustainability not merely in environmental terms, but as a holistic integration of moral, social, and economic dimensions.

Within this framework, Islamic financial instruments—such as *zakat*, *waqf*, *sukuk*, and *qard al-hasan*—are examined in terms of their potential roles in financing development, facilitating resource allocation, and fostering social welfare. However, for these contributions to be fully realized, current practices must transcend formalistic Shariah compliance and be restructured through a purpose-driven and impact-oriented approach.

The chapter further discusses how the Islamic financial system can be integrated into the global sustainability agenda, focusing on challenges such as the lack of standardization, governance limitations, and the disconnection between social finance and commercial finance. Finally, a series of policy recommendations are offered, emphasizing *maqāṣid*-based performance measurement, public interest-oriented governance reforms, and integrated models of Islamic social finance.

Keywords

Islamic economics, sustainability, maqāṣid al-sharī'ah, Islamic finance instruments, development policy

Giriş

Sürdürülebilir kalkınma, son yıllarda küresel iktisadi ve sosyal gündemin merkezine yerleşmiş, çevresel krizler, kaynak eşitsizlikleri ve sosyal adaletsizlik gibi meselelerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler'in (BM) 2015 yılında ilan ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar), sadece kalkınmanın yönünü değil, kalkınmanın anlamını da yeniden tanımlamıştır. Ancak sürdürülebilirliğin kavramsallaştırılması ve uygulanması hâlâ büyük ölçüde seküler ve Batı merkezli paradigmalardan çerçevesinde şekillenmektedir (Ghlamallah, 2023; Habib, 2023).

Bu çerçevenin dışında kalan değer sistemleri ve bilgi gelenekleri, sürdürülebilir kalkınmaya farklı kavramsal katkılar sunma potansiyeline sahiptir. İslam iktisadı bu bağlamda öne çıkan özgün bir düşünce sistemidir. Varlık, insan, tabiat ve mülkiyet ilişkisini tevhid, emanet, adalet ve makāsıdü's-şerfa ilkeleri etrafında kuran İslamî yaklaşım, sürdürülebilirliği yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ahlaki, sosyal ve iktisadi bir denge meselesi olarak görmektedir (Kamali, 2016; Qadir & Zaman, 2019). Bu yaklaşım, klasik büyüme odaklı kalkınma anlayışının ötesine geçerek, insanın varlıkla olan ilişkisini anlamlandırma çabasına dayanır (Korkut, 2024a).

İslam iktisadının bu değer temelli yaklaşımı, İslamî finans sistemi aracılığıyla somut araçlara da dönüşmüştür. Zekât, vakıf, karz-ı hasen, sukuk gibi finansal enstrümanlar, sermaye birikimi ve kalkınmanın finansmanında ahlaki bir çerçeve sunarken, toplumsal refahı da öncelemektedir (Ahmed vd., 2015; Abozaid & Khateeb, 2023). Ancak günümüz uygulamalarında bu araçların sürdürülebilirlik hedefleriyle entegrasyonunda önemli boşluklar bulunduğu da açıktır. Şer'î uyumluluk kavramı çoğu zaman şekilsel düzeyde ele alınmakta; araçların hangi maksatla kullanıldığı ve ne tür sosyal etki doğurduğu yeterince dikkate alınmamaktadır (Habib, 2023).

Bu bölümde, İslam iktisat zihniyetinin sürdürülebilirlik kavramına yaklaşımı teorik temelleriyle birlikte ele alınacak; ardından İslamî finans sisteminin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkısı uygulamalı örneklerle değerlendirilecektir. Son olarak, küresel ölçekte karşılaşılan fırsatlar ve meydan okumalar tartışılacak, amaç temelli bir yeniden yapılandırma önerisiyle politika düzeyinde yönelimler sunulacaktır.

İslam İktisat Zihniyetinde Sürdürülebilirliğin Temelleri

İslam iktisat düşüncesi, iktisadi hayatı yalnızca üretim, tüketim ve bölüşüm eksenine indirgemeyen; insanın varlıkla, toplumla ve Allah'la ilişkisini merkezine alan ahlak merkezli bir kalkınma anlayışı inşa eder. Bu yaklaşım, ekonomik faaliyeti ne sadece bireysel çıkar arayışına ne de salt faydacılık zeminine indirger. Bilakis, her türlü ekonomik karar ve davranışın, kulun sorumluluk bilinci, toplumsal adalet arayışı ve ilahi rızayı gözetme niyeti ile şekillenmesi gerektiğini savunur (Kamali, 2016). Burada iktisat, başlı başına bir dünyevî araç değil; insanın hilafet görevini (el-En'âm 6/165) yerine getirirken karşılaştığı sınav alanlarından biridir.

Bu nedenle İslam iktisadında servet biriktirmek, rekabet etmek veya tüketmek meşru olsa dahi, bu eylemler emanet bilinci, zekât ve infak teşviki, haddi aşmama ve kamusal fayda üretme ilkeleriyle sınırlandırılmıştır (Ansari, 1994; Qadir & Zaman, 2019). Söz konusu çerçevede ekonomi, sadece kaynak tahsisi değil; aynı zamanda insanın neye ve kime karşı sorumlu olduğunun da bir ifadesidir. Nitekim İslam düşüncesinde iktisadi varoluş, bireyin Allah'a karşı sorumluluğunun yanı sıra, doğaya, gelecek nesillere ve içinde yaşadığı topluma karşı taşıdığı çok katmanlı bir yükümlülükler bütünü olarak ele alınır (Ansari, 1994; Kamali, 2016).

İslam iktisat zihniyeti bu bağlamda, büyüme, kalkınma ve zenginlik gibi kavramları yeniden tanımlar. Refah, sadece gelirle değil; infak, insana verilen değer, itidalli kalkınma, çevreyi koruma ve israftan kaçınma gibi kavramlarla iç içe geçmiş çok boyutlu bir yaşam düzeni olarak kurgulanır (Khan & Haneef, 2022). Bu yaklaşıma göre, ekonomik faaliyetin değer üretici olabilmesi, onun teleolojik bir zemine oturmasıyla mümkündür. Sadece sonuç değil, niyet ve süreç de ahlaki değerlendirmeye tabidir. Bu yönüyle İslam iktisadı, sürdürülebilirliği yalnızca çevresel ya da iktisadi bir mesele olarak değil; zarar vermemeyi (*la đarar wa lā đirār*) ve makâsıdü's-şerfiyâı esas alan, ahlaki ve manevi yönleri de içeren bütüncül bir denge biçiminde kavramsallaştırır (Ghlamallah, 2023).

Tevhid, Emanet ve Hilafet İlkeleri

İslam iktisat zihniyetinin temelini oluşturan en kapsamlı ilke tevhiddir. Tevhid, yalnızca İslam'ın metafizik bir ilkesi değil; aynı zamanda varlık, bilgi ve eylem arasında kurulan ontolojik bir birlik anlayışını temsil eder. Bu ilke, tüm varlıkların ilahi düzen içinde birbiriyle ilişkili olduğu ve insanın bu düzende sorumluluk taşıyan bir özne olduğu

düşüncesine dayanır. Tevhid, iktisadi kararları salt rasyonel çıkar maksimizasyonu çerçevesinde değil; bütünsel bir sorumluluk ve denge ilkesi ile yorumlamayı gerektirir (Hassan, 2016; Kamali, 2016). Bu bağlamda insan, evrendeki nesnelerin sahibi değil; onları hikmetli biçimde yönetecek ve koruyacak bir varlıktır.

Tevhid ilkesi, insan-doğa-Allah ilişkisini dikey ve yatay sorumluluk alanlarıyla birbirine bağlar. Dikey sorumluluk, kulun Rabbine karşı taşıdığı hesap bilincine dayanırken; yatay sorumluluk, diğer insanlara, topluma ve tabiata karşı taşıdığı adalet ve merhamet yükümlülüğünü içerir. Bu anlayış, çevreyi metalaştırmadan koruma fikrini doğurur; çevresel sürdürülebilirliği ahlaki bir borç, ekolojik sorumluluğu ise ibadet bilinciyle bütünleşmiş bir görev olarak görür (Ansari, 1994; Hassan, 2016; Sayedahmed & Abuznaid, 2019).

Bu bütüncül anlayışın tamamlayıcı unsurlarından biri emanet ilkesidir. Emanet, yaratılmış her varlığın geçici olarak insana bırakıldığı, ancak onun mutlak sahibi olmadığı ve özellikle doğaya iyi davranma fikrine dayanır (Dariah et. al, 2016). Bu ilke, servetin ve kaynakların kullanımında temellük değil temsil, tasarruf değil tevdi anlayışını hâkim kılar. Yani insan, sahiplik iddiasıyla değil, sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Ancak modern kalkınma pratikleri bu ilkeyi yeterince yansıtmadığı için, çevresel ve sosyal sürdürülemezlik sorunları derinleşmektedir (Khan, 2019; Raimi, 2024). Emanet, ekonomik davranışı ahlaki bir çerçevede sınırlayan ve fayda arayışını erdemli sorumlulukla dengeleyen bir ilkedir.

İslam iktisat düşüncesinde bu değerler, hilafet kavramı ile kurumsallaşır. İnsan, yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak konumlandırılır ve bu görev ona mutlak bir hükmetme hakkı değil, sınırlı bir yönetme sorumluluğu yükler. Hilafet, sadece bireyin değil; tüm toplumun, hatta kuşakların sorumluluğunu üstlenmeyi gerekli kılar. Bu nedenle İslam düşüncesinde kalkınma, kuşaklar arası adalet, doğal kaynakların dengeli kullanımı ve toplumsal refahın korunması gibi ilkelere sıkı sıkıya bağlıdır (Qadir & Zaman, 2019; Yasmeen vd., 2024).

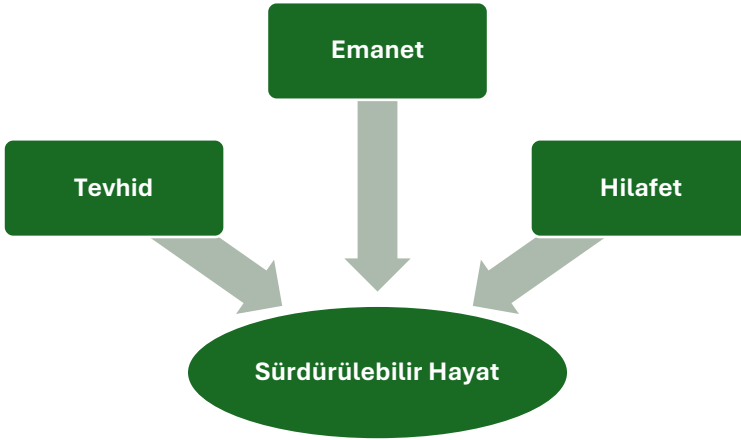
Bu üçlü yapı –tevhid, emanet ve hilafet– İslam iktisadının sürdürülebilirlik anlayışına ontolojik bir zemin sunar. Sürdürülebilirlik burada teknik bir hedef değil; varlıkla barışık yaşama sanatı, iktisadi faaliyetle ahlaki amaç arasında kurulan bir köprü ve dünya hayatıyla uhrevi sorumluluk arasında bir denge (*mizan*)

noktasıdır (Kamali, 2016; Ghlamallah, 2023). Modern sürdürülebilirlik teorilerinde rastlanmayan bu metafizik derinlik, İslam iktisadının kalkınma ve çevre meselelerine yaklaşımını sadece farklı değil, aynı zamanda daha köklü ve anlamlı kılmaktadır.

Şekil 1, İslam iktisat zihniyetinde sürdürülebilirliğin üç temel kavram üzerinden nasıl kuramsallaştırıldığını göstermektedir. Bu kavramlar, insanın yeryüzündeki konumunu sadece üretici-tüketici olarak değil; aynı zamanda ahlaki, toplumsal ve ekolojik sorumluluk taşıyan bir varlık olarak tanımlar. Böylelikle sürdürülebilirlik, yalnızca kaynak yönetimi değil; bir yaşam biçimi ve ibadet alanı hâline gelir.

Şekil 1.

İslam İktisadında Sürdürülebilirliğin Ontolojik Zemini

Makāsıdü’ş-şerîa ve Sürdürülebilirlik

İslam hukuk düşüncesinin merkezinde yer alan makāsıdü’ş-şerîa, şer’î hükümlerin nihai hedeflerini ve toplumsal işlevlerini anlamaya yönelik sistematik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, dinin sadece şekilsel kurallar bütünü değil; insan hayatını, toplumu ve doğayı korumayı hedefleyen amaç temelli bir düzen sunduğunu kabul eder. Makāsıdü’ş-şerîa sistemi, bireysel fayda ile kamu yararı (*maslahat*) arasında bir denge kurarak, insanın hem dünyevi hem de uhrevi ihtiyaçlarını kuşatan çok katmanlı bir fayda üretimi hedefler (Kamali, 2016; Abdullah, 2018).

Klasik literatürde beş temel korunması gereken değer olarak belirlenen din (*ḥifẓ al-dīn*), can (*ḥifẓ al-nafs*), akıl (*ḥifẓ al-'aql*), nesil (*ḥifẓ al-nasl*) ve mal (*ḥifẓ al-māl*), İslam hukukunun ahkâm üretiminde rehber alınan ana eksenleri oluşturur (Şekil 2). Sürdürülebilirlik perspektifiyle bakıldığında, bu değerlerin korunması yalnızca mevcut bireylerin refahı için değil; gelecek kuşaklara karşı sorumluluğun bir tezahürü olarak da anlam kazanır. Örneğin, canın korunması sadece fiziksel varlığın sürdürülmesi değil; temiz çevreye, sağlıklı beslenmeye ve afetlerden korunmaya kadar geniş bir alana yayılan biyolojik, psikolojik ve sosyal anlamda da iyi olmayı kapsayan bir bütünlük içinde değerlendirilir (Raimi, 2024; Yasmeen vd., 2024).

Şekil 2.

Makāsıdü's-şerîanın çerçevesi (Harahap vd., 2023)

Makāsıdü's-şerîa düşüncesi, modern sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle dikkat çekici ölçüde örtüşmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler'in belirlediği 17 SKA, İslam hukukunun amaç sistematigiyle kıyaslandığında doğrudan veya dolaylı olarak çok sayıda kesişim alanı sunmaktadır. Yoksulluğun azaltılması, açlıkla mücadele, sağlıklı yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal eşitlik, ekonomik fırsatlara erişim ve çevresel dengenin korunması, makāsıdü's-şerîa sisteminde doğrudan karşılık bulmaktadır (Laldin & Djafri, 2021; Harahap vd., 2023).

Bununla birlikte makāsıdü's-şerîa yaklaşımının sunduğu fark, bu hedeflerin yalnızca çıktıya değil, niyete, sürece ve yöntem ahlâkına da odaklanmasıdır. Bu anlamda sürdürülebilirlik sadece “neye ulaşıldığı” değil, “nasıl ulaşıldığı” ile de değerlendirilen bir meseledir. İslam hukuk geleneği, amacı meşru kılan değil; aracı da meşrulaştıran bir etik sistem önerir. Örneğin çevreyi korumak için alınan önlemlerin kendisinin de zulüm, gasp veya eşitsizlik üretmemesi gerekir. Bu yönüyle makāsıdü's-şerîa çerçevesi, modern sürdürülebilirlik söylemine teleolojik-ahlaki bir katman ekler (Habib, 2023; Saba vd., 2021).

Tablo 1, makāsıdü’ş-şerîa’nın beş temel amacı SKA’lar arasındaki örtüşmeyi ve bu örtüşmenin hangi öncelikli sektörler aracılığıyla somutlaştığını göstermektedir (Deloitte ve ISRA, 2018). Tabloda her bir şer’î maksat, ilgili sektörel alanlarla ilişkilendirilmiş ve bu alanlarda hangi SKA hedeflerinin destekleyici olduğu görsel olarak sunulmuştur. Bu yapı, İslam iktisadî düşüncesinin sürdürülebilirlik kavramını sadece çevresel değil, aynı zamanda ahlaki, sosyal ve ekonomik bütünlük içinde ele aldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, “canın korunması” başlığı altında barınma, sağlık ve gıda güvenliği ile ilişkili SKA’lara yer verilirken; “malın korunması” başlığı, altyapı yatırımları, ekonomik kalkınma ve küresel işbirliği hedefleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu eşleşme, İslamî kalkınma yaklaşımının sürdürülebilirlik gündemiyle ne denli uyumlu olduğunu ve ilahî amaçlarla insanî hedefler arasında güçlü bir yapısal köprü kurduğunu göstermektedir.

Tablo 1.

Makāsıdü's-şer'ânın SKA'lar ile uyumu ve öncelikli sektörler (Deloitte ve ISRA, 2018; Saba vd., 2021)

Makāsıdü's-şer'ân	Dinin korunması	Canın korunması	Aklın korunması	Neslin korunması	Malın Korunması
	Öncelikli sektörler	Barınma ve gıda güvenliği	Eğitim	Sağlık hizmeti	Altyapı
SKA'lar	7 ERİŞİLEBİLİR VE TEMİZ ENERJİ 	1 YOKSULLUĞA SON 	4 NİTELİKLİ EĞİTİM 	3 SAĞLIK VE KALİTELİ YAŞAM 	8 İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME
	12 SORUMLU ÜRETİM VE TÜKETİM 	2 AÇLIĞA SON 			9 SANAYİ, YENİLİKÇİLİK VE ALTYAPI
	13 İKLİM EYLEMİ 	3 SAĞLIK VE KALİTELİ YAŞAM 			11 SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER VE TOPLULUKLAR
	14 SUDAKİ YAŞAM 	6 TEMİZ SU VE SANİTASYON 			17 AMAÇLAR İÇİN ORTAKLIKLAR
	15 KARASAL YAŞAM 	10 EŞİTSİZLİKLERİN AZALTILMASI 			
	16 BARIS, ADALET VE GÜÇLÜ KURUMLAR 				

Makâsıdü’ş-şerîa yalnızca geçmişe ait bir normatif sistem değil; aynı zamanda günümüz küresel kalkınma politikalarının değer temelli yeniden inşasında rehberlik edebilecek dinamik bir çerçeve olarak değerlendirilebilir. İslamî değerler sistemi, yalnızca bireysel kurtuluşu değil, aynı zamanda kolektif refahı ve kuşaklar arası adaleti önceleyen çok katmanlı bir kalkınma vizyonu sunmakta; böylece sürdürülebilirliğe yönelik ahlaki bir yönelim ve kurumsal bir zemin oluşturmaktadır. Bu bütünleşme, hem İslam dünyasında kalkınma politikalarının yerli ve anlamlı değerlerle şekillendirilmesine katkı sağlayabilir hem de evrensel sürdürülebilirlik çabalarına alternatif bir epistemolojik yaklaşım sunabilir.

İsraf Yasağı, Tüketim Ahlakı ve Ekolojik Denge

İslam iktisat anlayışının ayırt edici yönlerinden biri, ekonomik davranışların yalnızca verimlilik ve büyüme odaklı değil; aynı zamanda ahlaki sınırlar içinde gerçekleşmesini zorunlu kılmasıdır. Bu sınırların başında ise israf yasağı yer alır. Kur’ân’da doğrudan kınanan israf (el-A’râf 7/31; el-İsrâ 17/26–27), yalnızca bireysel aşırılığı değil; aynı zamanda toplumsal ve ekolojik düzeydeki bozulmayı da içine alan bir yapısal sapma biçimi olarak değerlendirilmiştir. İslam’da israf, sınırsız tüketim (*tabdhir*), kaynakların amaçsız kullanımı ve ihtiyaç fazlası üretim gibi davranışları kapsayan bütünsel bir iktisadi eleştiridir (Kamali, 2016; Ansari, 1994).

Bu bağlamda, İslam iktisadı tüketimi sadece bireysel bir hak değil; ihtiyaca göre sınırlandırılması gereken bir sorumluluk olarak görür. Tüketim davranışı, kulun hem kendine hem topluma hem de tabiata karşı yükümlülüklerini gözetmesi gereken bir alan olarak değerlendirilir. Tüketicinin “ahlaki özne” olarak konumlandığı bu yaklaşımda, ihtiyaç-arzu ayrımı, karar alma süreçlerinde temel belirleyici unsur hâline gelir (Raimi, 2024; Saba et. al., 2021). Bu durum, modern tüketim toplumlarında yaygınlaşan gösteriş, aşırılık ve anlık tatmin kültürüne karşı, ölçülülük (*iktisad*) ve denge (*mîzan*) ilkeleri etrafında bir direnç üretmektedir.

İsraf yasağı, yalnızca bireysel tüketim alışkanlıklarıyla sınırlı değildir; doğal kaynakların kullanımı, üretim biçimleri ve teknolojik tercihlerde de kendini gösterir. Üretimin her aşamasında kaynak israfı, enerji tüketimi, atık üretimi ve çevresel tahribat gibi unsurlar, etik bir değerlendirmeye tabi tutulur. Bu anlayış, çağdaş çevre iktisadında sıkça tartışılan “çevresel maliyetin içselleştirilmesi” ilkesiyle örtüşür.

Ancak İslam iktisadı bu içselleştirmeyi salt ekonomik hesaplamalarla değil; emanet bilinci ve ilahi denetim farkındalığı ile gerçekleştirir (Gümüş Böke, 2020; Kutval & Kanbir, 2021).

İslam düşüncesine göre doğa, insanın mülkü değil; Allah'ın yaratıp insana belli sınırlar içinde kullanması için emanet ettiği bir değerdir. Bu yüzden doğaya müdahale tahakküm değil; hikmetli bir temsil görevi üzerinden gerçekleştirilmelidir. Tabiatla kurulan ilişkinin merkezinde “tasarruf hakkı” değil, “sorumluluk bilinci” yer alır (Kutval & Kanbir, 2021). Modern çevre yaklaşımlarında sıklıkla karşılaşılan kıtlık temelli uyarıların aksine, İslam iktisadı sorunun arzın tükenmesinde değil, insanın heva ve ihtirasına sınır koyamamasında yattığını ileri sürer (Shabbir & Ahmed, 2020; Saba vd., 2021). Bu yönüyle iktisadi denge, sadece arz-talep denkliği değil; irade-ahlak dengesi üzerinden inşa edilir.

Ekolojik dengeyi koruma, İslam iktisadında sadece doğayı korumak değil; aynı zamanda toplumsal düzenin sürekliliğini sağlamak, yoksullukla mücadeleyi güçlendirmek ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak anlamına gelir. Bu çok katmanlı yaklaşım, sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını entegre ederken, değer merkezli bir iktisat anlayışını da sürekli kılmayı amaçlar (Habib, 2023; Raimi, 2024).

İslamî Finans Sisteminde Sürdürülebilirlik Pratikleri

İslamî finans sistemi, yalnızca faiz yasağını esas alan dar bir çerçevenin ötesinde, İslam'ın bütüncül değer sistemini temel alan alternatif bir mali mimaridir. Bu sistemin teorik özünde, iktisadi ilişkilerin meşruiyeti sadece hukuki geçerlilikle değil; aynı zamanda ahlaki amaçlar, toplumsal fayda, kaynak adaleti ve çevresel sorumluluk gibi kavramlarla birlikte değerlendirilir (Ahmed vd., 2015; Korkut, 2024a). İslamî finans, bu yönüyle yalnızca finansal istikrarı değil, aynı zamanda insanî kalkınmayı, kuşaklar arası adaleti ve ahlaki sürdürülebilirliği gözetten bir finansal paradigma olarak tanımlanabilir.

İslamî finans, SKA'ların ekonomik büyüme, sosyal kapsayıcılık ve çevresel koruma eksenleriyle güçlü bir uyum içindedir. Zekât, sadaka ve vakıf gibi sosyal finans araçlarıyla yoksulluğun azaltılması (SKA 1) ve açlığın önlenmesi (SKA 2) desteklenirken, İslamî mikrofinans kurumları finansal kapsayıcılığı artırarak sosyal adaleti güçlendirir.

Varlık temelli ve spekülasyondan uzak yapısıyla İslamî finans, reel sektörle bağıni koruyarak ekonomik istikrar ve büyümeyi teşvik eder (SKA 8). Çevresel boyutta ise yeşil sukuk gibi yenilikçi ürünler, temiz enerji ve çevre dostu altyapı projelerini finanse ederek SKA 7 ve SKA 13 hedeflerine katkı sağlar. Bu özellikler, İslamî finansın SKA'lar doğrultusunda sürdürülebilir kalkınmanın katalizörü olabileceğini göstermektedir (Hidayat vd., 2021).

Bugünkü uygulamalara bakıldığında, İslamî finans kurumlarının faiz yerine kar-zarar ortaklığı veya kira sözleşmeleriyle işleyen “biçimsel uyum” modeline saplandığı gözlemlenmektedir. Bu yapı, teknik olarak şer’î şartları sağlasa da (Siddique, vd., 2023) sistemin etki üretme kapasitesini, sosyal eşitsizlikleri azaltma becerisini ve çevresel sorumluluğu üstlenme isteğini büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Başka bir deyişle, İslamî finans sistemi “ne yapmaması gerektiğine” odaklanırken, “ne yapması gerektiğini” çoğu zaman geri plana itmiştir (Demuth, 2014).

Buna karşılık, İslamî finansın özgün kaynakları ve tarihsel tecrübesi, sürdürülebilirlik perspektifiyle yeniden yorumlandığında çok katmanlı katkı imkânları sunmaktadır. Geleneksel sosyal finans kurumları (zekât, vakıf, karz-ı hasen), sermaye piyasası araçları (sukuk), etik yatırım kriterleri (helal ESG-ÇSY), teknoloji tabanlı finansal çözümler (İslamî FinTech) gibi unsurlar; yalnızca ekonomik kalkınma değil, aynı zamanda sosyal adalet, çevresel koruma ve ahlaki yeniden inşa süreçlerine hizmet edebilecek potansiyele sahiptir (Gundogdu, 2018; Laldin & Djafri, 2021).

Bu potansiyelin etkin şekilde hayata geçirilebilmesi için İslamî finans sisteminin temel bazı dönüşümlere ihtiyaç duyduğu açıktır. Bunlar arasında:

- Etki temelli performans ölçüm modellerinin geliştirilmesi,
- Sosyal finansın ticari finansla bütünleştirilebilmesi,
- Makâsıdü’ş-şerîa temelli ürün tasarımı ve yönetim,
- Standartlaştırma ve şeffaf raporlama mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- Kalkınma finansmanı ile entegrasyonun artırılması yer almaktadır (Muhammed vd., 2015; Rosman vd., 2022; Kholil & Zuardi, 2025).

İslamî finans, ilke-temelli bir dönüşüm sürecine girerse; yalnızca Müslüman toplumlarda değil, küresel finans mimarisinde de adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir alternatif oluşturma gücü ve potansiyeline sahiptir.

Zekât, Vakıf ve Karz-ı Hasen: Sosyal Finansın Sürdürülebilirlik Fonksiyonu

İslamî finans sisteminin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sunmadaki en güçlü potansiyellerinden biri, sosyal finans kurumları aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Zekât, vakıf ve karz-ı hasen gibi kurumsal yapıların tarihsel işlevi, yalnızca bireysel yardımlaşmanın ötesine geçerek toplumsal dayanışmanın kurumsallaşması, kaynakların yeniden dağıtımı ve sosyal adaletin inşası gibi hedeflere hizmet etmiştir. Günümüzün sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bu kurumların yeniden işlevsel hâle getirilmesi, hem ekonomik sistemin ahlaki temellerle yeniden inşası hem de sosyal dışlanmaya karşı etkili politikalar geliştirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır.

İslamî sosyal finans kurumlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle stratejik olarak buluşması, sadece nostaljik bir geçmiş övgüsü değil; geleceğe yönelik ilkesel ve işlevsel bir yeniden yapılanma sürecidir (Tok vd., 2022). Bu kurumların sürdürülebilirlik bağlamında etkin hâle gelmesi içi şeffaf veri sistemleri, katılımcı yönetim modelleri, etki temelli bütçeleme yöntemleri, dijital finansal altyapılar geliştirilmelidir (Widiastuti, vd., 2022).

Bu tür reformlarla birlikte, İslamî sosyal finans kurumları, hem gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması hem de küresel düzeyde sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından etkili, ahlaki ve kapsayıcı çözümler sunma kapasitesine sahiptir.

Zekât

Zekât kurumu, İslam toplumunda yalnızca bir ibadet değil; aynı zamanda mali arınma, servet sirkülasyonu ve sosyal koruma mekanizmasıdır. Zekâtın yalnızca yoksulların hakkı olan bir yardım değil, aynı zamanda toplumsal yapının dengeleyicisi olduğu fikri, onu sadece bireysel sorumlulukla değil; kurumsal organizasyon ve kamu politikası düzleminde de değerlendirmeyi gerektirir (Kahf, 2020; Farah vd., 2025). Modern zekât yönetim modellerinde bu katkı daha da belirginleşmektedir. Malezya, Endonezya ve Pakistan gibi ülkelerde kurumsal zekât yönetimi, yalnızca nakdi yardım değil; mikro-girişim

destekleri, sosyal konut projeleri ve eğitim bursları gibi sürdürülebilir müdahalelere dönüşmektedir (Al-Jayyousi vd., 2020; Raimi & Bamiro, 2025).

Ancak zekât sistemlerinin kalkınmacı potansiyeli tam anlamıyla hayata geçirilebilmiş değildir. Sorunlar arasında şeffaflık eksikliği, veri altyapısının yetersizliği ve zekât tahsisinde etkinlik sorunu öne çıkmaktadır (Hadi vd., 2024). Bu nedenle zekât, yalnızca bireylerin yerine getirdiği bir sorumluluk değil; merkezi ve dijital altyapılarla desteklenmiş, etki temelli planlama gerektiren bir kalkınma aracı olarak yeniden tasarlanmalıdır.

Vakıf

Vakıf müessesesi, tarihsel olarak sürdürülebilirliğin en başarılı İslamî uygulamalarından biri olarak dikkat çeker. Özellikle verimli varlıkların, yani arazi, gelir getiren işletmeler veya mülklerin kamusal yarar için tahsis edilmesi sayesinde, sağlık, eğitim, altyapı ve çevre gibi alanlarda sürekli hizmet üretimi mümkün hâle gelmiştir (Ahmed, 2017; Sukmana, 2020). Bugün bu gelenek, “yeşil vakıf (green waqf)” veya “para vakfı/nakdi vakıf (cash waqf)” gibi yeni uygulamalarla çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal kalkınma hedefleriyle yeniden buluşturulmaktadır (Raimi vd., 2024; Korkut, 2024b).

Bu kapsamda, vakıf yalnızca geçmişin nostaljik bir unsuru değil; sosyal etki yatırımları, sosyal girişimcilik ve yeşil altyapı finansmanı gibi çağdaş araçlarla entegre edildiğinde stratejik bir kalkınma kurumu hâline gelebilir (Abdullah, 2018). Ancak bu dönüşüm için yönetim kapasitesi, kurumsal şeffaflık ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir (Sukmana, 2020).

Karz-ı Hasen

Karz-ı hasen, İslamî finans içinde en yüksek ahlaki değerle ilişkilendirilen, tamamen faizsiz ve karşılıksız kredi sunma esasına dayalı bir uygulamadır. Bu yapı, özellikle yoksul hanelerin ekonomik hayata katılımını kolaylaştırmakta; kriz anlarında geçici likidite sağlamaktadır. Modern mikrofinans sistemleri ile kıyaslandığında karz-ı hasen, daha düşük maliyetli, topluluk temelli ve güvene dayalı olmasıyla ayrılmaktadır (Iqbal & Shafiq, 2015).

Bugün İran, Malezya ve Endonezya gibi bazı ülkelerde karz-ı hasen sandıkları; genç girişimcilerin desteklenmesi, yoksullukla mücadele, doğal afet sonrası toparlanma ve eğitim desteği gibi alanlarda başarıyla uygulanmaktadır (Mojtahed & Hassanzadeh, 2009). Ancak

bu mekanizmanın kurumsal bir yapıya kavuşturulması, etki değerlendirme sistemleriyle desteklenmesi ve teknoloji tabanlı erişim çözümleriyle yaygınlaştırılması gerekmektedir (Rosman vd., 2022).

Sukuk, ESG ve Yeşil Finans Pratikleri

İslamî finansal sistemin sürdürülebilirlik bağlamındaki kurumsal araçlarından biri olan sukuk, geleneksel borçlanma araçlarına alternatif olarak geliştirilmiş, varlık temelli bir finansman yöntemidir. Ancak sukukun özgün yapısı, sadece faizsiz bir enstrüman olmasının ötesinde, kalkınma odaklı, kamu yararına hizmet eden ve çevresel / sosyal kriterlerle bütünleştirilebilen bir araç olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır (Utermarck vd., 2024). Bu yönüyle sukuk, SKA'lara doğrudan katkı sunabilecek etkili İslamî sermaye piyasası enstrümanlarından birisidir.

Sukukun Sürdürülebilir Finans Potansiyeli

Sukukun temel mantığı, belirli bir reel varlık üzerinden gelir elde edilmesini ve yatırımcılara bu gelirin dağıtılmasını esas alır. Bu varlık tabanlı yaklaşım, spekülatif işlemleri sınırlarken, aynı zamanda fonların somut ekonomik faaliyetlere yönlendirilmesini teşvik eder. Bu bağlamda, kamu altyapı projeleri, eğitim ve sağlık yatırımları, enerji dönüşüm programları gibi alanlarda sukuk ihracı yoluyla kalkınma finansmanı sağlanması mümkündür (Utermarck vd., 2024; Campbell vd., 2025).

Son yıllarda gelişen yeşil sukuk (green sukuk) uygulamaları, özellikle çevresel sürdürülebilirliğin finansmanı açısından önem arz etmektedir. Endonezya, Malezya ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve çevre dostu ulaşım altyapılarına yönelik projelerde sukuk ihraçları gerçekleştirilmiş ve bu sayede SKA'lar ile uyumlu projelere şer'î uyumlu yatırım kanalları oluşturulmuştur (Mardi vd., 2020; Kohli vd., 2023; UNDP vd., 2024).

ESG Kriterlerinin İslamî Perspektiften Yorumu

Geleneksel finans dünyasında çevresel, sosyal ve yönetişimsel (ESG) kriterler sürdürülebilir yatırımın temel ölçütleri hâline gelmiştir. Ancak bu çerçeve, İslamî finans sisteminde tek başına yeterli görülmemekte, aksine şer'î prensiplerle yeniden yapılandırılması ve ahlaki temellerle derinleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu anlamda, ESG kriterlerinin İslamî perspektifle entegre edilmesiyle

oluşan “halal ESG” yaklaşımı, hem şer’î uyumluluğu hem de sosyal sorumluluğu esas alan bir yatırım mimarisi geliştirilmesini hedeflemektedir (Abbas vd., 2023; Rusmita vd., 2024).

Bu mimaride çevresel duyarlılık (örneğin karbon ayak izi azaltımı), sosyal adalet (örneğin emek sömürsünden kaçınma) ve yönetişimsel şeffaflık (örneğin helal ürün zincirinin takibi) gibi unsurlar, makâsıdü’ş-şerîa ilkeleri ile uyum içinde kurgulanmakta ve yalnızca riskten kaçınan değil, etki yaratmayı amaçlayan bir yatırım anlayışı benimsenmektedir.

Uygulama Sınırlılıkları ve Reform Gereksinimi

Tüm bu potansiyele karşın, İslamî ESG ürünlerinin ve yeşil sukuk piyasasının yaygınlaşmasının önünde ciddi yapısal engeller bulunmaktadır. Bunlar arasında ortak tanımların ve sınıflandırmaların eksikliği, standart raporlama altyapısının bulunmaması, yatırımcı farkındalığının düşük olması, sosyal-finansal hedefler arasında önceliklendirme çatışmaları yer almaktadır (Abozaid & Khateeb, 2023; Shalhoob, 2023).

Bu nedenle, İslamî yeşil finans mimarisinin yalnızca geleneksel ESG’ye alternatif değil, değer odaklı, etki temelli ve şer’î meşruiyeti gözetten bir yapı olarak yeniden tasarlanması zaruridir. Bu yeniden yapılanma sürecinde, regülasyon otoriteleri, standart belirleyici kurumlar (ör. AAOIFI, IFSB) ve FinTech çözümleri merkezi rol oynamalıdır (Aldhaheeri, 2025).

Sukuk, ESG ve yeşil finans uygulamaları; İslamî finans sisteminin sadece alternatif değil, aynı zamanda dönüştürücü bir finansal paradigma sunma kapasitesini ortaya koymaktadır. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla hayata geçebilmesi için etki raporlaması standartlarının oluşturulması, yeşil sertifikasyon mekanizmalarının İslamî esaslara göre düzenlenmesi, sukuk yapılandırılmalarının SKA uyumlu hale getirilmesi, helal ESG endekslerinin geliştirilmesi gibi çok boyutlu reform süreçleri gerekmektedir. Bu dönüşüm başarıyla yönetildiğinde, İslamî finans sistemi yalnızca şer’î uyum değil, aynı zamanda küresel sürdürülebilirlik mimarisine ahlaki ve kurumsal katkı sunan bir model olarak ön plana çıkacaktır.

Küresel Fırsatlar ve Meydan Okumalar

İslamî iktisat ve finans sisteminin sürdürülebilir kalkınma gündemiyle buluşması, yalnızca kavramsal bir yakınlık değil, aynı zamanda küresel ölçekte alternatif bir kalkınma paradigmasının inşası için önemli bir

fırsattır. İklim krizi, gelir adaletsizliği, finansal dışlanma ve yönetim yetersizlikleri gibi çağdaş sorunlar karşısında, sadece teknik çözümler değil; aynı zamanda ahlaki ve kültürel temelli yaklaşımlara olan ihtiyaç giderek artmaktadır (Ahmed vd., 2015; Kamali, 2016). Bu noktada, İslamî finans sistemi hem sorumlu yatırım ilkeleri hem de toplum yararına dayalı değer üretimi bakımından özgün bir potansiyel barındırmaktadır.

Ancak bu potansiyelin hayata geçebilmesi, çeşitli yapısal ve operasyonel sorunların çözümünü gerektirmektedir. SKA'lar ile İslamî finansın ortak hedefleri bulunsa da bu iki alan arasındaki kurumsal köprüler hâlen zayıftır. Standardizasyon eksiklikleri, yönetim boşlukları, etki ölçümleme zorlukları ve sosyal finans ile ticari finans arasında yaşanan kopukluklar, İslamî finansın küresel dönüşüm süreçlerinde daha etkin rol oynamasını sınırlandırmaktadır (Harahap vd., 2023; Al Adawiyah vd., 2025).

Öte yandan, bu sınırların ötesinde ciddi fırsat alanları da mevcuttur. Dünya genelinde artan yeşil finans ve etik yatırım eğilimleri, İslamî finansın sunduğu şer'î meşruiyet, toplumsal sorumluluk ve değer temelli yatırım ilkeleriyle yüksek oranda örtüşmektedir. Bu nedenle, İslamî finansal aktörlerin hem Müslüman ülkelerde hem de uluslararası piyasada yeni nesil ürünlerle yer alması mümkündür (Diallo & Gundogdu, 2021; Saba vd., 2021; Mustofa vd., 2025). Özellikle yeşil sukuklar, helal ESG fonları, vakıf-temelli sosyal girişimler gibi alanlarda geliştirilecek entegre modeller hem reel ekonomiyi destekleme hem de sürdürülebilir dönüşümün finansmanına katkı sunma potansiyeli taşımaktadır.

Bununla birlikte, İslamî finansın sadece şekilsel değil, maksat odaklı ve etki bazlı bir mimariyle yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu süreç, sadece teknik değil; aynı zamanda normatif, kültürel ve yönetsimsel boyutları içeren çok katmanlı bir dönüşüm çabasıdır. Dolayısıyla, fırsatların değerlendirilmesi için sadece içsel reform değil; aynı zamanda uluslararası iş birlikleri, bilgi paylaşımı ve sürdürülebilirlik temelli İslamî standartların küresel ölçekte tanınması da kritik önem taşımaktadır (Harun & Rahmat, 2025; Gundogdu, 2018). Ayrıca İslamî finansın küresel sürdürülebilirlik gündeminde üstlenebileceği rol sürdürülebilirlik tartışmalarına sadece ekonomik değil; epistemolojik ve etik bir katkı sunma fırsatı anlamına da gelmektedir.

Tablo 1, İslamî finans sisteminin sürdürülebilir kalkınma gündemiyle entegrasyon sürecinde karşı karşıya olduğu başlıca meydan okumaları ve bu sorunlara karşı geliştirilebilecek stratejik fırsat alanlarını eşleştirmeli biçimde sunmaktadır. Beş temel yapısal başlık altında toplanan sorun alanları—standardizasyon eksikliği, yönetim açıkları, sosyal ve ticari finansın ayrışması, etki ölçümleme yetersizlikleri ve küresel sistemle uyum sorunları—İslamî finansın mevcut kurumsal altyapısında sürdürülebilirlik temelli bir dönüşümün neden geciktiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, aynı sorun alanlarına karşılık gelen fırsatlar kısmında, bu meydan okumaların aynı zamanda sistemin kendini yeniden yapılandırması için güçlü birer kaldıraç işlevi görebileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda hem kurumsal reformlar hem de şer’î ilkelere dayalı inovatif araçlar sayesinde İslamî finans sistemi, küresel sürdürülebilirlik gündeminde daha görünür ve etkili bir rol üstlenebilecek kapasiteye sahiptir.

Tablo 1.
İslamî Finansın Sürdürülebilirlik Sürecindeki Meydan Okumaları ve Stratejik Fırsat Alanları

Başlık	Meydan Okuma	Fırsat Alanı
Standardizasyon Eksikliği	Ortak tanım, yapı ve raporlama eksikliği	AAOIFI, IFSB gibi kuruluşlar üzerinden uluslararası şer’î ve ESG standardizasyonu
Yönetişim Açıkları	Şeffaflık, hesap verebilirlik ve performans odaklı yapı eksikliği	Şer’î ilkelere dayalı yönetim reformları ve etki odaklı kurum yapıları
Sosyal ve Ticari Finans Ayrımı	Sosyal finans geleneksel hayır ekseninde kalıyor, ticari yapılarla bütünleşemiyor	Vakfa dayalı girişim fonları, karz-ı hasen destekli sosyal bankacılık uygulamaları
Etki Ölçümleme Zorlukları	Sosyal ve çevresel etkinin ölçüm standartları eksik	Helal ESG kriterleri ve makâsîdû’ş-şer’îa temelli performans ölçütleri geliştirilmesi
Küresel Uyum ve Açılımlar	Batı merkezli ESG yapılarıyla sınırlı kalma riski	Yeşil sukuk, sosyal etki fonları, helal ESG ürünleri ile küresel yatırım ortaklıkları

Sonuç ve Politika Önerileri

Bu bölümde ortaya konan tartışmalar, İslam iktisadının sürdürülebilir kalkınma kavramına yüzeysel değil; ontolojik, epistemolojik ve kurumsal bir bütünlük içinde yaklaştığını göstermektedir. Tevhid, emanet ve hilafet ilkeleriyle şekillenen bu yaklaşım, insanı yalnızca üretim-tüketim döngüsünün bir unsuru olarak değil; doğa, toplum ve Yaratıcı ile sorumluluk ilişkisi içinde konumlandıran ahlaki bir özne olarak görmektedir. Bu bakış açısı, modern sürdürülebilirlik söylemlerinde öne çıkan “değer temelli kalkınma”, “toplumsal bütünlük” ve “kuşaklar arası adalet” gibi ilkelerle önemli ölçüde örtüşmektedir.

İslamî finans sistemi, bu zihniyetin pratik yansımalarından biri olarak, faizsiz işlemlerle sınırlı olmayan; adil bölüşüm, risk paylaşımı ve meşru kazanç ilkelerine dayalı alternatif bir mali mimari sunmaktadır. Zekât, vakıf ve karz-ı hasen gibi klasik sosyal finans araçlarının yanı sıra sukuk, yeşil vakıflar ve helal ESG fonları gibi modern ürünler, İslamî finansın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı potansiyelini genişleten çok katmanlı bir araç seti oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, mevcut uygulamalarda biçimsel şer’î uyumluluk ile amaç temelli etki odaklılık arasında belirgin bir boşluk olduğu görülmektedir. Bu durum hem kurumsal yönetişimde hem de finansal ürün tasarımıyla etkiyi merkeze alan yeni bir anlayışa duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Ayrıca, küresel ESG standartlarının Batı merkezli yapısı, İslamî etik ilkelerin özgün katkısını görünmez kılmakta; bu da yerli ve değer temelli sürdürülebilirlik çerçevelerinin geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir.

İslam iktisadı ve finans sistemi, yalnızca alternatif bir model değil, aynı zamanda modern kalkınma yaklaşımlarının etik ve toplumsal açmazlarına karşı teorik bir meydan okuma niteliği taşımaktadır. Ancak bu katkının dönüştürücü bir etki yaratabilmesi, yalnızca değerler düzeyinde değil, aynı zamanda uygulama, ölçümleme ve politika geliştirme boyutlarında da köklü reformları ve yeni nesil kurumsal yapıları gerektirmektedir. Mevcut yapılar büyük ölçüde şer’î uyumluluğun biçimsel denetimine odaklanırken, amaç temelli değerlendirme, sosyal etki ölçümü ve kamusal fayda üretimi gibi sürdürülebilirliğin asli unsurları arka planda kalmaktadır. Bu durum, sistemin kendi ilkeleriyle çelişmeden dönüşebilmesi için stratejik bir yeniden yapılanma ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Bu bağlamda, politika yapıcılar, düzenleyici otoriteler, İslamî finans kuruluşları ve akademik çevreler için yeni bir yönelim gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aşağıda sunulan politika önerileri, bu yönelimi sadece normatif düzeyde değil; aynı zamanda kurumsal kapasite, ürün tasarımı, yönetim mekanizmaları ve küresel entegrasyon boyutlarıyla destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Amaç, İslam iktisadının değer temelli perspektifini küresel sürdürülebilirlik çerçeveleriyle yapıcı bir etkileşim içine sokarak hem etik hem de etkili sonuçlar üretecek bir yapı kurmaktır.

Politika Önerileri

İslamî finans sisteminin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine daha güçlü ve etkili katkı sunabilmesi için öncelikle genel yapısında bazı köklü düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yalnızca biçimsel dinî uygunlukla yetinmeyen; aynı zamanda amaç odaklı ve sonuç temelli değerlendirmeye açık yeni bir yaklaşım geliştirilmelidir. Bu çerçevede, makâsîdü’ş-şerîa esas alınarak toplumsal fayda, çevresel koruma ve kuşaklar arası adaleti gözeten yeni değerlendirme ölçütleri oluşturulmalıdır. Buna paralel olarak, Batı merkezli ESG standartlarına alternatif olarak İslam ahlâkını ve değerlerini temel alan yerli endekslerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür bir çaba, sadece yatırımcılara etik temelli seçenekler sunmakla kalmayacak, aynı zamanda İslamî finans sisteminin evrensel sürdürülebilirlik gündeminde daha görünür ve yapıcı bir konuma gelmesini sağlayacaktır. Uluslararası şer’î ve mali standartlar geliştiren kurumların da artık klasik denetim çerçevelerinin ötesine geçerek toplumsal ve çevresel etkileri esas alan ölçütler geliştirmesi kaçınılmazdır.

Kurumsal düzeyde bakıldığında, özellikle zekât ve vakıf kurumlarının çağın ihtiyaçlarına uygun biçimde yeniden yapılandırılması gerektiği görülmektedir. Bu kurumlar, yalnızca yardım yapan kuruluşlar değil, aynı zamanda sosyal kalkınmayı planlayan ve etkisini ölçen yapılar hâline gelmelidir. Mevcut yapıların şeffaflığı artırılmalı, kamuya hesap verme kapasiteleri güçlendirilmelidir. Ayrıca, İslamî finans sisteminde uzun süredir ayrı alanlar olarak görülen sosyal amaçlı finans ile ticari amaçlı finans arasında bağ kurulması gerekmektedir. Yardıma muhtaç kimselere faizsiz borç veren karz-ı hasen uygulamaları, vakıf destekli üretim merkezleri ve toplumsal dayanışma eksenli girişimcilik

modelleri, ticari bankacılıkla birlikte çalışabilecek biçimde yeniden tasarlanmalıdır. Bu tür melez modeller hem üretimi teşvik edecek hem de toplumsal dayanışmayı kurumsallaştıracaktır.

Ürün düzeyinde ise, çevreyi koruyan ya da topluma fayda sağlayan amaçlar doğrultusunda çıkarılabilecek katılım belgeleri (örneğin yeşil sukuk veya sosyal amaçlı sukuk) daha yaygın ve nitelikli hâle getirilmelidir. Bu belgeler, sadece yatırım aracı değil; aynı zamanda eğitim, sağlık, gıda güvenliği ve barınma gibi alanlarda kamusal hizmet sunumunun finansmanı için de kullanılmalıdır. Aynı şekilde, vakıf destekli katılım belgeleri ve nakit vakıflarla bağlantılı yenilikçi uygulamalar yoluyla hem kaynak toplamak hem de toplumsal etki üretmek mümkün olacaktır. İslamî finans sisteminde yarar üretimine öncelik veren ürünler, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ahlâkî ve toplumsal dönüşümü de destekleyecektir.

Bu dönüşümün yalnızca teknik ya da kurumsal bir düzenleme olarak değil, aynı zamanda felsefî ve değer temelli bir yön değişikliği olarak görülmesi gerekir. Tevhid, adalet, emanet, israf yasağı, infak ve kuşaklar arası sorumluluk gibi kavramlar, İslam iktisadının yalnızca geçmişe ait değil, geleceğe yön verebilecek güçlü dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, İslamî iktisat eğitimi veren kurumlar hem akademik programlarında hem de meslek içi eğitimlerde sürdürülebilirlik, toplumsal etki, etik yatırım ve kamu yararı konularına daha fazla yer vermelidir. Ayrıca, bu alanda yapılacak bilimsel araştırmalar, bölgesel karşılaştırmalar ve örnek uygulama çalışmaları, yalnızca akademik birikimi değil; aynı zamanda kanun koyucuların ve uygulayıcıların karar süreçlerini de besleyecek şekilde desteklenmelidir. Tüm bu öneriler (Tablo 2), İslamî finansın kendi öz kaynaklarından beslenerek çağın sorunlarına çözüm üretebilmesini; böylece hem değer temelli hem de etkili bir sürdürülebilirlik yaklaşımı geliştirmesini mümkün kılacaktır.

Tablo 2.

İslamî Finans Perspektifinden Sürdürülebilirliğe Yönelik Somut Politika Önerileri

Politika Alanı	Somut Politika Önerisi	Beklenen Etki / Hedeflenen Sonuç	Dayandığı Temel Kavram
Düzenleyici Reformlar	Makâsıdü’ş-şerfa temelli etki ölçütleri geliştirilerek, biçimsel denetimin ötesine geçilmesi	Amaç odaklı denetim kültürünün yerleşmesi, kamu yararının izlenebilir hâle gelmesi	Makâsıdü’ş-şerfa, adalet
Düzenleyici Reformlar	İslam değerlerine dayalı yerli ve özgün çevre-toplum-yönetişim (ESG) endeksleri oluşturulması	Yatırım kararlarında ahlaki ölçütlerin yerleşmesi, toplumsal fayda odaklı finansın güçlenmesi	Emanet, adalet, toplumsal sorumluluk
Kurumsal Kapasite	Zekât ve vakıf kurumlarının şeffaflık ve etki ölçüm kapasitesiyle yeniden yapılandırılması	Sosyal adaletin artması, toplumda güvenin ve bağış bilincinin güçlenmesi	Zekât, infak, kamu yararı
Kurumsal Kapasite	Sosyal ve ticari finansı birleştiren modellerin geliştirilmesi (vakıf destekli üretim merkezleri, karz-ı hasen bankacılığı)	Gelir adaletinin sağlanması, sosyal dışlanmanın azalması, fırsat eşitliğinin artması	Karz-ı hasen, adalet, itidal
Finansal Ürün Geliştirme	Yeşil ve sosyal amaçlı katılım belgelerinin yaygınlaştırılması ve kamu hizmetlerine finansman sağlaması	Çevresel ve sosyal yatırımların finansmanında artış, kamu hizmetlerine katkı	İsraf yasağı, çevresel sorumluluk
Finansal Ürün Geliştirme	Vakıf destekli ürünlerin (waqf-linked sukuk, para vakfı destekli projeler) artırılması	Sürekliliği olan sosyal projelere kaynak sağlanması, üretkenliğin artması	Vakıf, sadaka-i câriye, emanet
Eğitim ve Farkındalık	İslam iktisadı eğitiminde sürdürülebilirlik, kamu yararı ve toplumsal etki konularına yer verilmesi	Yeni nesil bilinçli uzmanlar yetiştirilmesi, değer temelli eğitim sisteminin gelişmesi	Tevhid, emanet, ilim
Bilimsel ve Uygulamalı Araştırmalar	Yerel uygulamalar, veri analizi ve etki ölçümü üzerine bölgesel karşılaştırmalı çalışmaların desteklenmesi	Veriye dayalı karar süreçlerinin gelişmesi, yerel ihtiyaçlara uygun modellerin oluşması	Adalet, maslahat, hikmet

Kaynaklar / References

- Abbas, M. H., Ali, H., & Musa, M. (2023). Integration between ESG goals and value-based intermediation approach within the paradigm of Islamic finance. *Islamic Banking & Finance Review*, 10(2), 31–54. <https://doi.org/10.32350/ibfr.102.02>
- Abdullah, M. (2018). Waqf, sustainable development goals (SDGs) and maqasid al-shariah. *International Journal of Social Economics*, 45(1), 158–172. <https://doi.org/10.1108/IJSE-10-2016-0295>
- Abozaid, A., & Khateeb, S. H. (2023). Tools and conditions for achieving sustainable development in Islamic finance. In *Islamic finance, FinTech, and the road to sustainability: Reframing the approach in the post-pandemic era* (pp. 41–58). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-13302-2_3
- Ahmed, H. (2017). Contribution of Islamic finance to the 2030 agenda for sustainable development. In *High-level conference on financing for development and the means of implementation of the 2030 agenda for sustainable development* (pp. 1-53).
- Ahmed, H., Mohieldin, M., Verbeek, J., & Aboulmagd, F. (2015). On the sustainable development goals and the role of Islamic finance. *World Bank policy research working paper*, (7266).
- Al Adawiyah, R. A., Adirestuty, F., Irsyad, S. M., Chazanah, I. N., Mulyani, Y. S., & Indrarini, R. (2025). Sustainability reporting and Sharia compliance in Islamic financial institutions: an empirical evaluation of emerging and developing countries. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. <https://doi.org/10.1108/JIABR-11-2023-0402>
- Al-Jayyousi, O., Tok, E., Saniff, S. M., Wan Hasan, W. N., Janahi, N. A., & Yesuf, A. J. (2022). Re-thinking sustainable development within Islamic worldviews: a systematic literature review. *Sustainability*, 14(12), 7300. <https://doi.org/10.3390/su14127300>
- Aldaheri, W. (2025). Islamic Green Finance: Shariah-Compliant Pathways towards Sustainable Development Goals (SDGs). *Open Journal of Applied Sciences*, 15(5), 1294-1309. <https://doi.org/10.4236/ojapps.2025.155090>
- Ansari, M. I. (1994). Islamic perspectives on sustainable development. *American Journal of Islam and Society*, 11(3), 394–402. <https://doi.org/10.35632/ajis.v11i3.2417>
- Campbell, R., Nuhuman, N., & Abdool, K. (2025). Islamic financing for infrastructure. KPMG.

https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tt/pdf/IsLAMic%20Financing%20for%20Infrastructure.pdf?utm_source=chatgpt.com

Dariah, A. R., Salleh, M. S., & Shafiai, H. M. (2016). A New Approach for Sustainable Development Goals in Islamic Perspective. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 219, 159–166.

<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.001>

Deloitte., & ISRA. (2018). Sukuk in focus The necessity for global common practices. *Deloitte Islamic Finance Insights Series*.

<https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/middle-east/en/docs/industries/financial-services/2024/deloitte-isra-sukuk.pdf>

Demuth, F. (2014). Parallel Universes: What Islamic Finance can Learn from Socially Responsible Investment. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, (7), 20–32. <https://repository.kulib.kyoto-u.ac.jp/server/api/core/bitstreams/a3c16e0a-16dd-4b90-8483-958f4a8de696/content>

Ghلامallah, E. (2023). Sustainable development and Islamic economics paradigms compared. *International Journal of Islamic Economics and Finance Research*, 6(2), 84–98. <https://doi.org/10.53840/ijiefer121>

Gundogdu, A. S. (2018). An inquiry into Islamic finance from the perspective of sustainable development goals. *European Journal of Sustainable Development*, 7(4), 381–381.

<https://doi.org/10.14207/ejsd.2018.v7n4p381>

Gümüş Böke, E. (2020). İslâm Hukuku Açısından Çevre Bilinci. In *Çevre ve Ahlak* (pp. 237–260). İstanbul: Çevre Vakfı.

Farah, A. A., Mohamed, M. A., Ali Farah, M., Yusuf, I. A., & Abdulle, M. S. (2025). Impact of Islamic banking on economic growth: a systematic review of SCOPUS-indexed studies (2009–2024). *Cogent Economics & Finance*, 13(1), 2490819.

<https://doi.org/10.1080/23322039.2025.2490819>

Habib, F. (2023). Islamic finance and sustainability: The need to reframe notions of Shariah compliance, purpose, and value. In *Islamic finance, FinTech, and the road to sustainability: Reframing the approach in the post-pandemic era* (pp. 15–40). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-13302-2_2

Hadi, R., Shafrani, Y. S., Hilyatin, D. L., & Riyadi, S. (2024). Digital zakat management, transparency in zakat reporting, and the zakat payroll system toward zakat management accountability and its implications on zakat growth acceleration. *International Journal of Data & Network Science*, 8(1), 597–608. <https://doi.org/10.5267/j.ijdns.2023.8.025>

- Harahap, B., Risfandy, T., & Futri, I. N. (2023). Islamic law, Islamic finance, and sustainable development goals: A systematic literature review. *Sustainability*, 15(8), 6626. <https://doi.org/10.3390/su15086626>
- Hassan, A. (2016). Islamic ethical responsibilities for business and sustainable development. *Humanomics*, 32(1), 80–94. <https://doi.org/10.1108/H-07-2015-0047>
- Hidayat, S. E., Izharivan, Y., & Sari, C. A. (2021). Islamic finance and sustainable economy: A new model of islamic financial ecosystem. In *Islamic Finance and Sustainable Development: A Sustainable Economic Framework for Muslim and Non-Muslim Countries* (pp. 265-284). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76016-8_11
- Iqbal, Z., & Shafiq, B. (2015). Islamic finance and the role of Qard-al-Hassan (Benevolent Loans) in enhancing inclusion: a case study of AKHUWAT. *ACRN Oxford Journal of Finance and Risk Perspectives*, 4(4), 23-40.
- Kahf, M. (2020). *Zakah Management in Some Muslim Societies*. Jeddah: Islamic Development Bank Islamic Research and Training Institute. <https://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2009/10/Zakah-Management-in-Some-Muslim-Societies-by-Monzer-Kahf.pdf>
- Kamali, M. H. (2016). Islam and Sustainable Development. *ICR Journal*, 7(1), 8–26. <https://doi.org/10.52282/icr.v7i1.281>
- Khan, F., & Haneef, M. A. (2022). Religious Responses to Sustainable Development Goals: An Islamic Perspective. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 8(2), 161–180. <https://doi.org/10.21098/jimf.v8i2.1453>
- Khan, T. (2019). Reforming Islamic finance for achieving sustainable development goals. *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics*, 32(1), 3–21. <https://doi.org/10.4197/Islec.32-1.1>
- Kholil, A., & Zuardi, M. (2025). Optimizing Islamic Financial Instruments in Indonesia to Support SDGs: Maqashid Syariah Perspective. *Profetika: Jurnal Studi Islam*, 26(01), 191-210. <https://doi.org/10.23917/profetika.v26i01.9217>
- Kohli, S., Adil, M., & Shaikh, O. (2023). *Green and sustainability sukuk update 2023: Financing a sustainable future*. LSEG. https://www.lseg.com/content/dam/data-analytics/en_us/documents/reports/lseg-green-and-sustainability-sukuk-update-2023-report.pdf?utm_source=chatgpt.com

- Korkut, C. (2024a). A holistic approach to development: The Integrated Development Paradigm (IDP) in Islamic economics. *TYB Akademi*, (42), 174–202.
- Korkut, C. (2024b). Effects of cash waqfs on sustainable economic development in the Balkans during the early modern period. In *Islamic Financial Institutions from the Early Modern Period to the 20th Century: Comparative Perspectives on the History and Development of Cash Waqfs* (pp. 79-95). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Kutval, Y., & Kanbir, Ö. (2021). *Çevre ve Ekoloji: İslam İktisadı Yaklaşımı*. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Laldin, M. A., & Djafri, F. (2021). The role of Islamic finance in achieving sustainable development goals (SDGs). In *Islamic finance and sustainable development: A sustainable economic framework for Muslim and non-Muslim countries* (pp. 107–126). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76016-8_6
- Mardi, M., Osman, M. R. M., & Aziz, A. H. A. (2020). *Pioneering the Green Sukuk: Three Years On*. Worldbank. https://documents1.worldbank.org/curated/en/708221601917540247/pdf/Pioneering-the-Green-Sukuk-Three-Years-On.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Mohammed, M. O., Tarique, K. M., & Islam, R. (2015). Measuring the performance of Islamic banks using maqāṣid-based model. *Intellectual Discourse*, 23, 401-424.
- Mojtahed, A., & Hassanzadeh, A. (2009). The evaluation of Qard-al-Hasan as a microfinance approach in poverty alleviation programs. *Money and Economy*, 5(2), 1-32.
- Mustofa, H. Z., Wahyudi, A., & Marpuah, S. (2025). Bridging the Gap Between Maqāṣid Al-Sharī'Ah and the SDGs: Challenges and Opportunities for Sustainable Development. *Jurnal Ekonomi Dan Bisnis Islam*, 11(1), 49–81. <https://doi.org/10.20473/jebis.v11i1.62689>
- Qadir, J., & Zaman, A. (2019). Sustainable development viewed from the lens of Islam. *International Journal of Pluralism and Economics Education*, 10(1), 46-60.
- Saadiah, M., & Nur Amirah, B. (2017). Islamic finance and social sustainability: parameters for developing a model for social impact measurement/Saadiah Mohamad and Nur Amirah Borhan. *Malaysian Journal of Sustainable Environment (MySE)*, 3(2), 81-103.
- Saba, I., Khan, A., & Jawed, H. (2021). Islamic finance and SDGs: Connecting dots. In *Islamic finance and sustainable development* (pp. 55–76). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76016-8_4

- Sayedahmed, N. Y., & Abuznaid, S. A. (2019). Sustainable development and social responsibility from an Islamic perspective. *Journal of Social and Political Sciences*, 2(4), 977-989.
<https://doi.org/10.31014/aior.1991.02.04.135>
- Shabbir, M. S., & Ahmed, H. (2020). Philosophy behind Islamic economics: limited desires and unlimited resources. *Global Review of Islamic Economics and Business*, 8(2), 123-129.
<https://doi.org/10.14421/grieb.2020.082-05>
- Shalhoob, H. (2023). Green sukuk in Saudi Arabia: Challenges and potentials of sustainability in the light of Saudi vision 2030. *Journal of Governance and Regulation*, 12(4), 351-360.
<https://doi.org/10.22495/jgrv12i4siart15>
- Siddique, M. A., Rashid, A., & Tahir, U. (2023). Factors affecting the credibility of islamic banking Shari'ah approvals: Perception-based empirical study. *Borsa Istanbul Review*, 23(2), 426-442.
<https://doi.org/10.1016/j.bir.2022.11.010>
- Sukmana, R. (2020). Critical assessment of Islamic endowment funds (Waqf) literature: lesson for government and future directions. *Heliyon*, 6(10), e05074.
- Raimi, L. (2024). Do Islamic epistemology and ethics advance the understanding and promotion of sustainable development? A systematic review using PRISMA. *International Journal of Ethics and Systems*. <https://doi.org/10.1108/IJOES-04-2024-0115>
- Rosman, R., Redzuan, N. H., Mokhtar, N. Z. N., Ali, E. R. A. E., & Mohammed, M. O. (2022). Islamic social finance and sustainable development goals: issues and challenges. *Journal of Islamic Finance*, 11(2), 56-67.
<https://doi.org/10.31436/jif.v11i2.690>
- Rusmita, S. A., Mansor F. B., & Ali, N. A. B. (2024). Fundamental and Role ESG in Islamic Finance and Business: A Literature Review and Content Analysis. *International Journal of Religion*, 5(11), 8519-8534.
<https://doi.org/10.61707/92eqh267>
- Tok, E., Yesuf, A. J., & Mohamed, A. (2022). Sustainable development goals and Islamic social finance: From policy divide to policy coherence and convergence. *Sustainability*, 14(11), 6875.
<https://doi.org/10.3390/su14116875>
- United Nations Development Programme (UNDP) Istanbul International Center for Private Sector Development, UNDP Kuwait Country Office., & Kuwait Finance House (KFH). (2024). *The Potential Growth and Future Trends of Green Sukuk as A Tool for Sustainable Financing*. UNDP.

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-05/undp-kfh-green-sukuk-tool-for-sustainable-financing.pdf?utm_source=chatgpt.com

Utermarck, S., Sharif, M., & Kohli, S. (2024). *Guidance on Green, Social and Sustainability Sukuk*. International Capital Market Association (ICMA). https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/ICMA-IsDB-LSEG-Guidance-on-Green-Social-and-Sustainability-Sukuk-April-2024.pdf?utm_source=chatgpt.com

Widiastuti, T., Ningsih, S., Prasetyo, A., Mawardi, I., Herianingrum, S., Robani, A., Al Mustofa, M. U., & Hady, A. F. (2022). Developing an integrated model of Islamic social finance: toward an effective governance framework. *Heliyon*, 8(9), e10383. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10383>

Yasmeen, K., Yasmin, K., & Al Abri, S. (2024). Islamic Framework for Sustainable Development. *International Journal of Islamic Finance and Sustainable Development*, 16(4), 136–160. <https://doi.org/10.55188/ijifsd.v16i4.978>

Yazarlar Hakkında / About Authors

**Prof. Dr. Mehmet BULUT | İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi |
mehmet.bulut[at]izu.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5903-4721**

Prof. Dr. Mehmet Bulut İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde iktisat tarihi profesörüdür. 1970'te Çanakkale'de doğmuş, ilk ve orta eğitimini burada, 1992'de lisans, 1994'te de yüksek lisansını Dokuz Eylül Üniversitesi'nde İktisat alanında tamamlamıştır. 1994-1996 yıllarında Ankara ve İstanbul'da iki üniversitede doktora derslerini bitirmiş, yeterliliği vermiş ardından Hollanda'da Posthumus Enstitüsü'nde ikinci yüksek lisans (1998) ve Utrecht Üniversitesi'nde iktisat tarihi alanında doktora (2000) derecelerini almıştır. 2001'de Yardımcı Doçent, 2003'te Doçent, 2008'de Profesör olmuştur. Akademik kariyerine 1993'te Kırıkkale Üniversitesi'nde başlamış, Başkent Üniversitesi'nde İktisat bölüm başkanlığı ve fakülte yönetim kurulu üyelikleri yapmıştır. 2011'de Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi kurucu Dekanı ve Rektör Yardımcısı olmuş, 2012'de YÖK üyeliğine ve TÜBA üyeliğine seçilmiştir. 2013'te İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörü olup bu görevini 2022 yılına kadar sürdürmüştür. 2022 yılından itibaren TÜBİTAK Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. Akademik çalışmaları yanında Ereğli ve İskenderun Demir Çelik fabrikaları (Erdemir, İsdemir), TürkTelekom, TT Net, Avea, Gübretaş A.Ş. gibi şirketlerde yönetim kurulu üyelikleri yaptı. Uzun dönemli ekonomik kalkınma, Osmanlı-Avrupa ekonomik ilişkileri, iktisat tarihi ve İslam ekonomisi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Harvard, Princeton, Cambridge, Oxford gibi üniversitelerde araştırmalar yapmış, alanıyla ilgili uluslararası yayınevlerinde kitapları ve indeksli dergilerde çok sayıda makaleleri yayımlanmıştır.

**Prof. Dr. Mehmet Bulut | İstanbul Sabahattin Zaim University |
mehmet.bulut[at]izu.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5903-4721**

Prof. Dr. Mehmet Bulut is a professor of economics and economic history at Istanbul Sabahattin Zaim University. He was born in 1970 in Çanakkale, where he completed his primary and secondary education, and he earned his BA and MA degrees from the Department of Economics at Dokuz Eylül University in 1992 and 1994. Between 1994 and 1996, he completed doctoral courseworks and comprehensive exams in Ankara and Istanbul. He then pursued further studies in the Netherlands, receiving a second MA degree from the Posthumus Institute (1998) and a Ph.D. in economic history from Utrecht University (2000). He became a fellow at Başkent University and Assistant Professor in 2001, an Associate Professor in 2003, and a full Professor in 2008. He began his academic career as a research assistant at Kırıkkale University in 1993 and later served as head of the department of economics and as a member of faculty boards at Başkent University in Ankara. In 2011, he became the founding Dean of the Faculty of Political Sciences and Vice President at Ankara Yıldırım Beyazıt University. He was appointed as a member of the Higher Education Council (YÖK) and elected as a member of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA) in 2012. He served as President of Istanbul Sabahattin Zaim University from 2013 to 2022 and has been serving as a member of the TÜBİTAK Board of Management since 2022. In addition to his academic works he also served as board member of the private companies such as Ereğli and İskenderun Iron and Steel (Erdemir, İsdemir), TürkTelekom, TT Net, Avea, Gübretas, etc. His research focuses on long-term economic development, Ottoman-European economic relations, economic history, and Islamic economics. He has been and conducted research at the universities such as Harvard, Princeton, Cambridge and Oxford and has published books and numerous articles in international referred journals.

Doç. Dr. Cem KORKUT | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi |
ckorkut[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1104-5330

Doç. Dr. Cem Korkut, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi İktisat Bölümünde tamamlamıştır. 2011 yılında AYBÜ’de araştırma görevlisi olarak akademik kariyerine başlamış, 2014 yılında para vakıfları üzerine hazırladığı yüksek lisans tezini başarıyla savunmuştur. Doktora derecesini İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi’nden, İslam ekonomisinde sermaye birikimi ve oluşumu konulu teziyle almıştır. Korkut’un akademik çalışmaları, İslam ekonomisi, katılım bankacılığı ve finans, para politikaları, sürdürülebilirlik, iktisat tarihi, makro-finansal bağlantılar ve ekonomik kalkınma alanlarına odaklanmaktadır. Dr. Korkut, Türkiye Bilimler Akademisi’nde (TÜBA) başkan danışmanı olarak görev yapmakta, ayrıca Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi (ADAM) bünyesinde İslam Ekonomisi Okulu’nun koordinatörlüğünü yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda proje ve araştırma faaliyetinde yer alan Korkut, akademik yayınlarının yanı sıra politika yapıcı kurumlara danışmanlık desteği de sunmaktadır.

Assoc. Prof. Dr. Cem KORKUT | Ankara Yıldırım Beyazıt University |
ckorkut[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1104-5330

Assoc. Prof. Dr. Cem Korkut is a faculty member in the Department of Economics at the Faculty of Political Sciences, Ankara Yıldırım Beyazıt University (AYBU). He completed his undergraduate studies in Economics at TOBB University of Economics and Technology. He began his academic career as a research assistant at AYBU in 2011 and successfully defended his master’s thesis on cash waqfs in 2014. He earned his Ph.D. from Istanbul Sabahattin Zaim University with a dissertation focusing on capital formation and accumulation in Islamic economics. Dr. Korkut’s academic research focuses on Islamic economics, participation banking and finance, monetary policies, sustainability, economic history, macro-financial linkages, and economic development. Dr. Korkut currently serves as an advisor to the President of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA) and coordinates the Islamic Economics School within the Ankara Center of Thought and Research (ADAM). He has been involved in numerous national and international projects and research activities. In addition to his academic publications, he provides consultancy and expert advice to policymaking institutions.